

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Szerkesztőség: hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő N.-Péterfia utca 348 szám.	Megjelen hetenkint egyszer szombaton egy iven. Előfizetési ár egész évre 5 frt, félévre 2 frt 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt, 200 szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr, harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.	Kiadó hivatal: hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény inté- zendő, Fűvészkert-utca 1080. sz.

Szilágyi István jubileuma.

Szilágyi István negyven éves tanári működésének megünneplése, a széleskörű részvét, mely iránta minden oldalról, mondhatjuk bizonyos tekintetben országszerte nyilatkozott, azon körülmény, hogy a jubileumot nemcsak a szigeti iskola, hanem Sziget városa és Máramarosmegye együtt rendezték, szoros összeköttetésben van azon fontos missiónak fényes előismerésével, a mely missiót a máramarosi magyarság és a szigeti lyceum nemzeti közmívelődésünk mezején a múltban betöltött és a jövőben betölteni hivatva van. Máramarosmegye egész története a múltban, az orosz és román nemzetiség intelligenciájának és papságának szíves részvétele a magyar cultura ezen ünnepélyén a jelenre nézve, ékesen beszélő bizonyosságai azon kölcsönös szeretetnek és együtt érző hazafiságnak, a mely ezen megyében hagyományos, a mely ezen megyének dicsőséges jellemvonását képezi.

Arra nézve azonban, hogy ezen állapot a jövőben is fentartassék, nem csak az szükséges, hogy az eddigi tényezők, első sorban Máramarosmegye intelligenciája nemzetiségi különbség nélkül az eddigi hazafias bölcsesség és egyetértés útján haladjanak előre, hanem most már az is, hogy Máramarosmegye iránt kormányunk, társadalmunk és reformált felekezetünk melegebben és ha kellene, fokozottabb mértékben érdeklődjék. Nemzeti csapás lenne és a némelyek által jelzett állami dissolutió egyik szomorú tünetének volna tekinthető, ha Máramarosmegyében a magyar állameszme ellen csak titokban is működő mozgalmak mutatkoznának. Nem egyszerű nemzetiségi mozgalom lenne ez, hanem részünkről egy fontos positionak elvesztése, elvesztése még azon esetben is, ha megoltalmaztatnék. Mert azon erő, melyet a megoltalmazásra kellene fordítani, a magyar nemzeti és a megyei társadalmi culturalis haladástól volna elvéve.

Az állami segítségnek, melyet a Máramarosban levő roppant kincstári birtokoknak segédelmével különben is könnyen gyakorolhat, vagy a társadalmi erő kifejtésnek

irányát, mikéntjét és szükséges ovatosságát e helyen nem lehet célunk bővebben tárgyalni. De lehetetlen nem utalnunk azon kötelességekre, melyek itt felekezetünkre, első sorban egyházkerületünkre várnak. Máramaros, Ugocsa és Beregmegyék egy része képezik a tiszántúli egyházkerületnek legfontosabb és eddig kellőleg nem méltányolt belső missiói területét. Azon hazafias érzelem, mely Máramarosmegyének kormányzó hatóságát és intelligenciáját jellemzi, nem igen engedte, hogy nagyobb aggodalommal vegyük tudomásul azon veszteségeket és hanyatlást, mely ezen megyének területén a különben is csekély számú reformált felekezetet több évtized óta sújtja és a melyet feltartani, megakadályozni nemzeti és felekezeti kötelességünk. Ha valahol, úgy Máramarosban kell, hogy felekezetünk a társadalommal és állammal kézenfogva működjék. Az állammal való együttműködésnek hasznos és mondhatjuk mentő eredményei az ezen évben már állami segedelemben részesülő szigeti reformált gymnasium megújult életében és munkásságában bizonyára észlelhetők lesznek. De ne feledjük el, hogy a szigeti gymnasiumnak állami segélyre szorulását is egyik az idézte elő, mert azon talaj, a melyből régebben táplálkozott, az erdélyi, a máramaros-ugocsai egyházak és jóltevők segélyező és fentartó képessége, az újabb időben meghyatlott, vagy helyesebben mondva, nem bírta annak a korral fokozódó szükségleteit még maga megerőltetésével sem fedezni.

Elodázhatlan kötelessége a tiszántúli egyházkerületnek komolyan fontolóra venni a szigeti reformált jogakadémia ügyét is, megvizsgálni annak tartható vagy tarthatatlan voltát, alapítványait, vagyonát, tanárainak fizetését és működési körét, és ha lehet oda fejleszteni azt, hogy jól megállhasson. Mert különben felekezetünk és egyházkerületünknek semmi érdeke sem lehet egy jogakadémiának — a másodiknak kerületünkben — minden áron való fentartásában, sem kötelessége nem lehet, hogy egy pár, a jogakadémiára szolgáló alapítvány kedvéért azon esetben is erőszakolja annak fenállását, ha a szükséges anyagi eszközök hiányoznak és ki nem teremthetők.

Nem kisebb fontosságú a máramarosmegyei egy pár

reformált, elpusztult vagy pusztuló félen levő egyház érte-lyes megmentése. Vannak falvak, a hol más egyház kebelében élnek és lassankint magyar nemzetiségüket is elvesztik olyan egyének, a kiknek nem csak nevök magyar, hanem a kik készséggel bevallják, hogy szüleik még reformátusok voltak, míg őket a pusztulóref. egyházban reformált pap nem létében más felekezet papja más felekezetűnek keresztelte. Ilyen esetek fordultak elő például Taraczközön. Taraczköz, Dolha, Urmező mind méltó tárgyai a reformált missiónak egyházi és nemzetiségi szempontból egyaránt.

Máramarosmegyében csupán az öt koronai városban, Szigeten, Hosszúmezőn, Técsőn, Visken és Huszton van reformált anyaegyház, Visken és Técsőn most is többséget képezve a más felekezetűek felett. Ezen öt helynek nagyrészt székely eredetű református lakossága egyszerűsmind a megye magyarságának nagyobb részét teszi. Azt hiszem, alig lehet ez öt egyházban ez idő szerint bármi tekintetben hanyatlást konstatálni, de mégis aggódó figyelemmel kell kísérnünk ezeknek egyházi állapotát, nehogy szokásunk szerint későn vegyük észre a magyarság fogyását vagy az egyházi élet hanyatlását. Mert ezen öt kis város és a bennök levő reformált egyházak képezik majdnem az összes magyarságot majdnem 200 négyszög mértföldön.

A magyar kormánynak épen úgy mutatja a reformált egyház iránti jóindulatát, mint bölcsességét, hogy a m.-szigeti reformált középiskolát olyan helyzetbe hozta, hogy a fokozódott igények betöltésével felelhet meg ezentúl feladatának. És Szilágyi jubileuma manifestációja volt a megye, az ország, a közvélemény részéről annak, hogy a szigeti reformált középiskola és annak oly rég idő, több mint egy embernyom olta önfeláldozó vezetőjének a múltban teljesített fáradságos munkájára hálás köszönettel, az iskola életének most kezdődő új korszakára pedig jó reménységgel tekint.

A Szilágyi-jubileum lefolyása, részletei olyan bőven voltak napilapjainkban közölve, hogy lapunkban csupán néhány kiemelkedő mozzanatot jegyzünk fel.

A Szilágyi tanítványainak nagy számából, kik ez ünnepélyen vagy személyesen megjelentek, vagy kegyeletes megemlékezésöknek kifejezést adtak, meg kelle győződnünk, hogy nagy részben igazsága volt az ünnepeltnek, midőn egyik feleletében azt mondta, hogy ő életében hálátlanságot tanítványa részéről nem tapasztalt. És bizony ebben foglaltatik legméltóbb jutalma negyven éves tanári munkásságának, humanitásának, szeretetének a magyar cultura ügye iránt. Jellemző és megható részlet volt egyik román ajku üdvözlőjének beszédében annak kiemelése, hogy Szilágyi szájában minden tanítványa számára, bármilyen nemzetiségű volt is az, megvolt az „édes fiam“ megszólítás és a tanári gond és szeretet, a mely azt kísérte.

A nagyobb beszédek közül is kimagaslott a György

Endre nagyobb szabásu beszéde, ki a m. tudományos Akadémia nevében is üdvözölve Szilágyit, emelkedett lélekkel és előadással fejtegette mind a magyar nemzeti műveltség iránti szent kötelességeinket, mind az ünnepeltnek érdemeit. — Sok szép részletet tartalmazott a P. Szatmári. Károly beszéde is, ki régebben a szigeti iskolának szintén közkedvességű tanára volt, valamint a Krüsely Bálint sárospataki jogtanáré, ki az ünnepeltnek a tanítványai aláírásával ellátott díszalbum átnyújtásakor meghatottan tolmácsolta ezeknek hálás megemlékezését.

A sárospataki és debreczeni főiskola, melynek mind-egyike megtisztelte régebben az ünnepeltet avval, hogy a maga kebelében is tanári állást ajánlott fel számára, küldöttséggel képviseltette magát. A s.-pataki iskola képviselői Krüselyi Bálint jogtanár és Molnár Lajos gym. igazgató voltak. A debreczeni főiskolát Elek Lajos, Géresi Kálmán és Kovács Lajos tanárok képviselték. A szatmári ref. gymnasium küldöttei Szatmáry Sámuel, Vozári Gyula és Bod Sándor tanárok voltak. A tiszántuli egyházkerület részéről pedig Bencsik István esperes és Farkas Antal világi főjegyző jelentek meg. Némileg megkésve a bankett alatt érkezett meg Szalontáról Rozvány György N.-Szalonta városa monographiájának írója, az ünnepeltnek mind Debreczenteen tanuló társa, mind N.-Szalontán laktában jó barátja, a szalontai gymnasium igazgatójával Kovács Istvánnal együtt Nagy-Szalonta üdvözlését tolmácsolva.

Az ünnepélyt, mely a szigeti ref. templomban november 17-ikén 10 órától délutáni egy óráig tartott és a melyet a könyvtár helyiségében az ünnepelt arcképének leleplezése fejezett be, díszes lakoma követte a Korona vendéglő nagy termében, melyen Máramarosmegye összes intelligentiája, a megye kormánya, a máramaros-ugocsa egyházme-gye esperese és számos lelkésze, az országos tanáregylet épen Szigeten időző elnöke Berecz Antal, valamint az összes küldöttek részt vettek.

Estve a Szilágyi-alapítvány javára hangverseny tartott, a melyet táncmulatság követett.

G. K.

Konventi képviselők választásának kérdéséhez.

V.

III.

A ki a magyar ref. egyház alkotmánytörvényének valamelyik pontját — s mi töb fontos pontját — magyarázni akarja, annak tekintetbe kell vennie a történelmi fejlődést s nem szabad figyelmen kívül hagynia az egyházalkotmány alapelveit. A mely ellen ezek tiltakoznak, az nem lehet helyes magyarázat.

A magyar ref. egyháznak a debreczeni zsinat előtti időben is volt konventje. E konventbe mindig az egyházkerületi közgyűlések választották a tagokat.

Hogy a konventnek a debreczeni zsinat több jogot, szélesebb hatáskört adott, az nem érv az egyházkerületi közgyűlés választási joga ellen, sőt ellenkezőleg erős érv, mellette. E változás után az egyházkerületi autonomia érdekében nagyobb szükség van most ama választási jogra, mint volt azelőtt.

Egyházkerületi autonomia! Tudva van, hogy ennek

feltétele nem engedte sokáig megalakulni az egyetemes magyar ref. egyházat. S a mikor az unio létrejött, az igazán unio és nem unificatio alakjában jött létre oly módon, hogy a részek autonomiáját kiegyenlítette az alkotmány az országos egység követelményeivel.

A magyar ref. egyház ma is viszonylag önálló részekből összetett organismus. Egység, centralisatio a törvényhozásban, lehető decentralisatio az igazgatásban, ez a magyar ref. egyház mai alkotmányának alapelve. Ezen alapelvek képest a törvényhozó és kormányzó organumok szervezete és megalakulása is különböző. Az egyetlen törvényhozó szerv közvetlenül a legalsó fokból, az egyházközségi presbyteriumból nő ki; a kormányzó szervek egymás felett álló hatósági fokozatok, melyek közül mindig az alsóbb, de a legalsónak t. i. a presbyteriumnak minden fokozaton keresztül vitt nagymérvű közvetlen befolyása mellett, alakítja meg a következő felsőbbet.

Egyes egyházközség hatósága felett több egyházközség, vagyis az esperesség, egyes esperesség fölött több esperesség, vagyis az egyházkerület hatósága áll. S az egyházkerület fölött? Bizonyára az összes egyházkerületek s nem az egyházközségek.

Ez a következetesség, a zsinati törvényben annyiszor hangsúlyozott fokozatosság, az egész egyházi kormányzat architektúrája szabályosságának követelménye. Csak ez biztosíthatja az egyházkerület autonomiáját felfelé, tekintélyét, súlyát lefelé. A zsinati törvény csak ilyen értelmezésének van gyökere a magyar ref. egyház multjában úgy, mint jelen köztudatában, közérzetében.

Az 1873-ki konventen megállapított konventi szervezet szerint „a konvent a magyarországi ref. egyház összes kerületeinek egyetemes közgyűlése.” Ezt az egyházkerületek közül négy kifejezetten helyeselte (l. Tóth Sámuel magyar ref. egyházszervezeti tervjavaslat 90. és 98. l.) A tiszántuli ref. egyházkerületről pedig tudva van, hogy még az ily konventet is autonomiáját veszélyeztető radikális ujtásnak tekintette. Az 1873-ki szervezetnek az egyházkerületek által szintén helyeselt (l. u. o. 90. l.) azon elvét, hogy a konventi tagok egyházkerületi képviselők, lényegében változatlanul feltaláljuk a debreczeni zsinati törvény 56. §-ában.

A magyar ref. egyház köztudata most is előkelő helyre állítja szervezetében a kerületeket s minden alkalommal hangsúlyozza azoknak a multból örökölt autonomiáját. Csak a főrendiház kérdésében közelebb lefolyt egyházi mozgalmakra emlékezzünk vissza. A mult évi novemberi konvent 60. sz. végzése többek között így szól az egyházkerületekről: „Tény az, hogy a magyar ref. egyház századokon át az egyházkerületekben alakult meg s tömörült egyházi testületekké, sőt ma is, egyházalkotmányilag kimondott s tényleg életbelépett egyetemessége mellett is, főleg egyházkerületeiben él s nyilatkozik leghatározottabban s annál fogva törvényhozási képviselete is csak egyházkerületekre alapítható.”

A mit ezen idézett konventi határozat az egyházkerület mai jogállásáról mond, azt a tiszántuli egyházkerület f. évi áprilisi közgyűlésén Kiss Albert ur a maga részéről is „ténynek” declarálta (l. jkv. 60. sz.)

A ki így beszél az egyházkerületekről, hogyan lehet az híve egy oly irányzatnak, mely a midőn az egyházigaz-

gatás terén felibe keríti az egyházközséget a kerületnek, eo ipso degradálja azt?

Hát olyan nehez észrevenni, hogy ez az irányzat, ha győzelemre jutna, épen az egyházkerületek és egyházmegyék elgyengítésével, gyökeresen megváltoztatná az egyházi kormányzat egész architektúráját, holott pedig az architektúra lényegesebb külformáiban magok az építészeti rendszerek alapelvei jutnak kifejezésre?

Az egyházközségek az egyházkormányzat mai épületében a pilótákat és alapfalazatokat képezik, melyeken az egész épület nyugszik s melyekről csak egyes oszlopok nyulnak fel a tetőzetig. Az új irányzat felnöteti oszlopokká mind a pilótákat, hogy közvetlenül és kizárólag reájok fektesse a kupolát.

S az alap és tető közé eső falazat, az egyházmegyék és kerületek? Legfeljebb arra valók, hogy kitöltsék az oszlopok közeit, honnan azonban mivel így is eltakarják a büszke oszlopok egyrészét, lehet, sőt valószínű, hogy idővel egészen kihányatnak, hogy egy ó görög oszloptemplom pompázzék a néző szemei előtt.

Az egyházmegyének, egyházkerületnek valóban szerény hely jut ki az új kormányzatban. Mig megtűrük életben, gyűléseket tarthat, de tanácskozásai akadémikus discussiók, melyeknek eredménye felett más határoz; lehet mély belátása, de nem lehet akarata, minek is? mikor ugy sem az történnék, a mit ő akarna. Árnyékéletre kárhoztott félintézmény: haszna semmi; nem életrevaló, tehát nem is érdemli meg az életet. Numerus, de nem pondus.

Hogy ilyen egyházmegyéket és kerületeket akart volna a debreczeni zsinat, azt törvényéből bizony nem lehet következtetni.

De hát micsoda jó célra is szolgálna a kormányzat ama radikális módosítása?

Tisztább presbyteri kormányzatot létesítené és elejét venné a centralisatióknak — állítja cikkében Kiss Albert ur.

Ami az elsőt illeti, a magyar ref. egyház kormányzata most is a presbyteri kormányzat. Az egyházmegyei, egyházkerületi közgyűlések magával a konventtel együtt felsőbb foku presbyteriumoknak tekinthetők. Valamennyi az egyházközségek presbyteriumaiban gyökerezik; e presbyteriumoknak az említett kormányhatóságok legfelsőbbjeiben is nagy számú közvetlen választottjaik vannak. Az erősen presbyteri szervezetű skót szabad egyház egyenesen presbyteriumnak nevezi azt, a mi a magyar ref. egyházban esperesség.

Igaz, hogy a magyar ref. egyház presbyteri kormányzat szervezete nem az absolut, tiszta, hanem az u. n. mérsékelt presbyteri szervezet. Nem azért nem tiszta presbyteri ez a szervezet, mert a felsőbb hatóságok részben csak közvetve gyökereznek az egyházközségi presbyteriumban, hanem azért, hogy egyáltalában vannak benne a presbyterium felett álló hatóságok.

A kinek ez a mérsékelt presbyteri rendszer presbyterianismusnak kevés, az, ha következetes akar lenni elvéhez, kénytelen elmenni egész az ut végeig, a hol feltalálja a legtisztább presbyterianismust, a mely egyuttal a legteljesebb decentralisatio is. Ez a congregationalismus, a „commune” az egyleti téren, melyben a presbyterileg kormányzott egyházközségeket legfeljebb laza szövetségi kapocs fűzi egymáshoz.

Ki akarja itt az egyházi communit? Senki. A zsinati törvény nem akarja, más sem akarja, Kiss Albert ur sem akarja.

K. A. ur a presbyteriumok felett a törvényhozó országos zsinat mellé akar kormányzó egyetemes konventet is, csak hogy valamint amazt, úgy emezt is a presbyteriumok közvetlen képviselöite gyanánt.

Ugyde ezen az uton nem lehet oda eljutni, hogy az egyházkormányzati centralisatio kisebb legyen. Ellenkezőleg, ez épen a centralisatio utja. A presbyteriumok által közvetlenül választott konvent épen úgy egyesitené kezében az egész kormányhatalmat, mint ahogy a presbyteriumok által választott zsinat már is egyesíti a törvényhozót. Az ilyen zsinat és ilyen konvent együtt elnyomná előbb az egyházkerületeket és egyházmegyéket, azután az egyházközségeket is. Az egyéni és községi szabadságot csak a központi hatalommal szemben is erős felsőbb fokú autonóm testületek védelmezhetik meg sikerrel.

Soha sem hallottam, hogy az ily autonóm testületek elgyengítése vezetne a decentralisatiohoz. A német nemzet, a midőn új birodalmát megalkotta, azzal teremtett a birodalombeli egyes államok autonomiájának biztosítékot, hogy a népképviselöi alapon centralisált törvényhozás mellett az egyes államok küldötteiből állított szövetségi kormánytanácsot a kormányzó, a kancellár oldalához. Ha valaki Franciaországnak, melyben nincsenek autonóm törvényhatóságok s a mely ép azért a centralisatio mintaházájának tartatik, azt tanácsolná, hogy a népválasztotta parlament mellé választasson a néppel minisztériumot is és eo ipso meglesz a decentralisatio, az ilyen tanácsadótól valószínűleg soha se kérnének többet a francziák tanácsot.

Azzal, hogy a presbyteriumok választására fektetett legfőbb kormányhatóság centralisatióra vezetne s ennél fogva a magyar ref. egyház intentióinak meg nem felel, semmi újat sem mondtam azoknak, a kik a magyar ref. egyház életét figyelemmel kísérték az utóbbi években. Ezen egyház konventje már 5 év előtt így nyilatkozott.

Felülmult volt ezen eszme, bár mérsékeltebb formában a debreczeni zsinat előmunkálatai folyamán is. Egyidőben a mostani konvent helyett u. n. „zsinati végrehajtó bizottság“, majd „országos egyházi tanács“ terveztetett, melynek tagjai többségét a zsinat választotta volna. Ez közvetett vagy két fokú választás lett volna, de szintén az egyházkerületek kikerülésével (Tóth S. id. m. 88. s köv. 1. — Tóth S. Zsinati előmunkálatok 39. s köv. 1.) Az 1880-ki konvent mellőzte a tervet, főkép azon okból, mert alapelvét centrálistikusnak és általában az egyházkerületek mellőzését ezeknek autonóm jogaikba ütközőknek találta. A mellőzött tervezet aztán szóba sem jött többé sem a zsinat előtt, sem a zsinati tanácskozások folyamában.

Pedig az a „zsinati bizottság“ vagy országos egyházi főtanács mindenestre simább, gyorsabb, következetesebb, függetlenebb és szakszerűbb kormányzat garantiáit nyújtotta volna, mint a presbyteriumok időnkénti közvetlen választására fektetett konvent.

A mit a törvényhozó czélszerűbb kivitelben is jónak látott mellőzni, azt rosszabb alakban a törvény egy homályos pontjából a törvényhozó akarata gyanánt kiolvasni nem logikus eljárás.

Hogy a konventi tagokat a presbyteriumok válasszák,

azt — láttuk — a történeti fejlődés nem igazolja, az egyházkormányzat alapelvei pedig határozottan tiltják. Ez a magyarázat az egyházzervezet lényeges intézményeit kiforgatná a maguk valóságából; centralisatióra vezet.

És így még a presbyteri elvvel is ellenkezik, mert a presbyterianismus tiszta lényegével nem lehet összeegyeztetni a centralisatiót.

Ha nem akartok kormányzati centralisatiót az egyházban, akkor vagy azt az absolut presbyteri rendszert kell akarnotok, a melyben nincs helye országos konventnek, vagy ha országos konvent kell, akarnotok kell az erős egyházmegyéket és egyházkerületeket is, de ez esetben nem szabad akarnotok a konventet olyan szervezettel, mely lehetlenné teszi az egyházmegyéket és kerületeket, mint erős és életrevaló önkormányzati képviselöiteket.

Különb, hogy ki mit akar, az itt egészen mellékes dolog. Fődolog az, hogy mit akart az egyházegyetem, mikor debreczeni zsinatán a ma érvényes egyházkormányzat létrehozta.

Ez iránt pedig nincs semmi kétség és így nem lehet kétség arra nézve sem, hogy a debreczeni zsinat törvénye 53. §. f) pontját hogyan szabad, hogyan kell értelmezni.

IV.

A törvényt magyarázatnak valamely homályt, ellenkezést, visszasságot kell megszüntetnie és nem szabad e nemű új bajokat és nehézségeket felidéznie. A mely törvényt magyarázat a helyett, hogy tisztázza, csak még jobban zavar és bonyolít, az nem helyes magyarázat.

E szempontból is helytelen törvényt magyarázat az, mely a presbyteriumokra bizná a konventi képviselők választását.

Visszas állapotokat idéz elő mint törvényből folyókat, pedig lehetetlen a törvényhozóról feltenni, hogy ilyeneket akart volna; következetlenség tünneti fel, ellenmondásba sodorja a törvényhozót, a mit pedig a magyarázatnak nem szabad tennie.

A zsinati képviselöket a presbyteriumok által rendeltén választatni a törvény, részletesen szabályozza a választás módzatait és az egyházkerületeknek a választások körüli teendőit; holott a konventről szóló fejezetben minderről egy szó sincsen.

Bajosan tehető fel, hogy a zsinat, ha csakugyan a presbyteriumokra kívánja bizni a konventi tagok választását, azokat a szükséges választási szabályokat felállítani elmulasztotta volna.

Zsinati képviselökül csak meghatározott qualificatióval bíró egyének választhatók. Püspöknél, főgondnoknál, esperesnél, egyházmegyei gondnoknál, egyházközségi gondnoknál stb. szintén meghatározott, sőt részben igen magas értelmi, erkölcsi, társadalmi minősítvényt kíván a törvény.

Alig képzelhető el, hogy a zsinat épen csak az egyetemes konvent tagjainak választását akarta volna minden qualificatió meghatározása nélkül a presbyteriumokra bizni.

Minden társaságban tehát, az egyházban is különbözők a vélemények az egyes megoldandó kérdésekre nézve. Ezeket fokozatos vitatás és ha ez nem vezet célhoz, szavazás útján kell megegyeztetni, hogy — legalább többségi — határozat jöhessen létre.

Eddig ez így történt: az egyéni véleményekből discussió és szavazás útján egy — legalább többségi — vélemény jött létre a presbyteriumban; a presbyteriumok véleményét összegezte az esperességi gyűlés; az esperességek véleményeit a kerület; a kerületekét a konvent.

Ha a konvent a presbyteriumok által alakittatik, ennek a dolognak meg kell változnia. Akkor majd a három fokozaton megvitatott tárgyat visszateszik a presbyteriumokhoz, rászabadítván minden mellőzött véleményt és minden sértett hiúságot. S a chaos elnyeli ismét, a mit a crystallisatio hármasság folyamata már közel hozott volt ahhoz a ponthoz, hogy szabályos jegeczalakot vegyen magára.

Hol van analogia az ilyen eljárásához? Mert a gazda nem teszi azt, hogy a háromszor megrostált buzát megint összekeverje*) az ocuval; az építész sem úgy épít pyramist, hogy az utolsó csucskő helyett a talpát keritené a tetejébe.

Hát a magyar ref. egyház a hunnok harczát harczolja-e és azt az átkot, a melylyel Sisyphust büntetésül sujtotta a végzet, önkényt vegye magára, elnevezvén azt szabadságnak?

Akarhatott volna a maga egyházának ilyen sorsot a zsinat?

De nem folytatom tovább. Egy latin közmondás azt tartja, hogy a felesleges dolgokat nem kell szaporítani. Mit tartunk a konventi képviselők választásának kérdésében az 53. §. f) pontjáról, azt csekély véleményem szerint, megfejt már cikkemnek I. része. Ha az magában még nem, megfejt az I. és II. rész együttvéve. A mivel továbbá a kérdést más oldalról is pro superabundanti megvilágítani törekedtem, az a jogi megítélés szempontjából és céljára — mondhatnám — felesleges. Befejezhetném tehát cikkemet. Van azonban még egy dolog, a melyet nem szabad elmellőznöm.

Milyennek akarta a törvényhozó zsinat a konventi tagok választásának módját? ez volt a kérdés, melyet az egyházkerületi közgyűlésnek a zsinati törvények magyarázata útján megfejtene kellett. S az eszközök a kérdés megfejtésére? Mindaz, a miből a törvényhozó zsinatnak szándékára, akaratára helyes következtetés útján világot lehet deríteni.

Ritka kedvező eset, a mikor a törvényhozó maga jó segítségére a törvény magyarázójának az által, hogy egy újabb nyilatkozatban felvilágosítást ad szándékáról, akaratáról.

A jelen esetben ez is megtörtént. A mikor a tiszántuli egyházkerületi közgyűlés 1882. évi vitatott végzését meghozta, a debreczeni zsinat, tehát maga az alkotmányozó már megadta a magyarázatot. Nevezetesen 1882. szeptember 17-én tartott utolsó ülésében 308. sz. a. azt a határozatot hozta, hogy a zsinat elnöksége hívja fel az egyházkerületeket 1) a majd Ő felsége által szentesítendő zsinati törvények kihirdetésére; és 2) arra, hogy „egyetemes konventi képviselőket az egyházalkotmányi törvények 56. §-a értelmében — ha még nem tették volna — válaszsák meg akképpen, hogy az egyetemes konvent már az év őszén megalkulhasson.“

Mit tanulunk meg ezen határozatból?

Azt, hogy a zsinat nem az 53. §. f) pontját, a melyet fel sem említ, hanem az 56. §-t jelöli meg a konventi képviselők választásának szabályául, minél fogva azt adja utasításul, hogy a konventi képviselőket az egyházkerületek válaszsák.

Az „egyházkerület“ szó pedig az egyházkerületi közgyűlést jelenti. Mert:

1) A zsinati határozatban ezen parenthesisbe tett szavak: „ha még nem tették volna“ (meg a kerületek a választást), hallgatóságos jóváhagyását képezik azon ugyanakkor bejelentett ténynek, hogy az erdélyi egyházkerület a konventi képviselőket már megválasztotta.

2) Oly rövid időt szabott e zsinat a választásra, hogy feltéve róla, miszerint meg tudta ítélni, mi lehetséges, mi nem, mást mint közgyűlési választást csakugyan nem akaratott.

De eltekintve ezen, az egyházkerülethez a benyújtott indítványban is bennfoglalt okoktól, egyházkerületi közgyűlésnek értendő a zsinati határozat szava még azért is, mert:

3) Az egyházkerület szó alatt, valahányszor hatóság értelemben használja, a zsinat alkotmánytörvényében is mindig az egyházkerületi közgyűlést érti.

4) Így értette e szót 1882-ben, tehát a zsinat évében, az egész magyar ref. egyház is, mert ama zsinati határozat folytán 1882-ben valamennyi egyházkerületben közgyűlésen választották meg a zsinati képviselőket, — és a zsinat törvényeinek kihirdetése is mindenütt az egyházkerületi közgyűléseken történt.

5) A tiszántuli egyházkerület is úgy értette a zsinat 308. sz. határozatát, hogy abban konventi tagok közgyűlési választására szólítottatott fel. Bizonyítja ezt vitatott 1882. évi 341. sz. végzése: „ezen egyházkerületi közgyűlés az országos zsinat jegyzőkönyvének 308. sz. alatt foglalt felhívásnak, az abban lévő indokok alapján, eleget kívánván tenni, most ez alkalommal, az egyetemes konvent tagjait 3 évre megválasztja.“ Tudta tehát az egyházkerület, hogy közgyűlési választásra hivatott fel, mert tudta, hogy azzal tesz eleget a felhívásnak.

A mint látható, három év előtt az „egyházkerület“ szó még nem volt kétes értelmű a magyar ref. egyházban, azzá csak újabban szeretnék tenni némelyek.

Az „egyházkerület“ szóról elmondottakat szóban forgó tiszántuli határozat második része se rontja le. Ez így szól: „jövőre nézve azonban az 53. §. f) pontja értelmében közvetlenül az egyes egyházkerületek presbyteriumai útján kívánja (az egyházkerületi közgyűlés) a választást fogantatítani.“

Látható, nem tagadja, hogy az 56. §-ban és a 308. sz. zsinati határozatban az „egyházkerület“ szó a közgyűlést jelenti, hanem csak azt jelenti ki, hogy az egyházkerületi közgyűlés a zsinat által megjelölt 56. §. helyett az 53. §. f) pontját tekinti a konventi választások tekintetében irányadónak s ennek alapján akképp intézkedik, hogy a választást jövőre a presbyteriumok eszközöljék.

A mi már ezen egyházkerületi határozatot érdemileg illeti, itt sem mondhatok róla egyebet, csak a mit cikkem bevezetésében, meggyőződésem szerint, már elmondottam. Nem lett volna szabad létrejönnie. E határozattal az egyházkerületi közgyűlés túl ment magyarázóik jogkörén.

1) Megtagadta a törvényhozó zsinattól az általa alkotott törvények magyarázatára a képességet és jogot, hogy azt egész teljességében maga vegye igénybe. Ezen egyház-

*) A Debr. Ellenőrben hibásan szedetett így: „összekavarja.“

kerületi végzés szerint a zsinat, mely a törvényt alkotta, rosszul tudja, hogy a konventi tagok választása kérdésében az 56. §. az irányadó; az egyházkerületi közgyűlés tudja jól, hogy az 53. §. f) pontja határoz. Pedig hát a törvénymagyarázat csak a törvényhozó akaratának, szándékának volna nyomozása és quisquis verborum suorum optimus interpret.

2) Beillesztett az egyházalkotmányba egy olyan szabályt, mely merőben új valami, mely sem a zsinati előmunkálatok közben, sem a zsinat tárgyalásai alatt soha még csak meg sem pendítettett és lényegesen megváltoztatja az egyházalkotmányt. Ez által az egyházkerületi közgyűlés az alkotmányozó törvényhozást vette tényleg gyakorlatba.

3) Minthogy ennek az új alkotmányjogi szabálynak utjában állott az 56. §., az egyházkerületi közgyűlés ezen a zsinat által kétszer sarkalatosnak kijelentett világos törvényt, amennyiben a konventi választásokról szól, tényleg eltörölte.

Mi marad fenn még a zsinat számára?

Tehet ilyet egy csak közigazgatási hatóság? Vagy csak most csupán közigazgatási hatóság, akkor még minden volt?

És a tiszántuli kerületet követi két más kerület. És közeledik az időpont, a melyben egy szerkesztési hiba alapján gyűl össze és alakul meg a konvent.

Valóban omnia jam fient, fieri quae posse negabam.

L.

VI.

Nagytiszteletű Kiss Albert ur e lapok f. hó 14-ediki számában beható válasza méltatja a conventi tagok választása tárgyában irt cikkemet. Legyen szabad e lekötelező figyelmet megköszönve, néhány észrevételt tennem cikkének főleg olyan pontjaira, melyekben szavaimat nem helyesen értette vagy magyarázta.

1) A zsinati törvény 56. §-át e tárgyban irányadó pontnak neveztem és nevezem ma is, és pedig azért, mert az egyenesen a conventi tagok választására vonatkozik, míg az 53. §-ban ez csak mellékesen van érintve.

2) Elmondja a nagytiszteletű ur, hogy hány tagból áll a convent, ki a püspök, ki a főgondnok stb. Ne vegye tőlem rossz néven, ha önkénytelenül eszembe jut a közmondás: „mást beszél Bodóné, ha a bor árát kéri.“ Ha, miről me gvagyok győződve, komoly szándéka a nagytiszteletű urnak bennünket meggyőzni, úgy nagyon kérem, arról legyen szives felvilágosítani, miért mondja az általa is idézett 135. és 149. §. hogy a püspök és főgondnok „az egyház községek presbyteriumai által“ választatnak, az 56. §. ellen, hogy a conventnek „28-an az egyházkerületek által történő választás alapján tagjai.“

3) A nagytiszteletű ur azzal vádol, hogy összezavaram az egyházkerület és egyházkerületi közgyűlés fogalmát. Én azt hiszem, eléggé megtudom e két fogalmat egymástól különböztetni, s teljesen magamévá teszem a nagytiszteletű ur azon ékes szavait: „az egyházkerületnek tagja minden egyháztag ki annak határán belől lakik; ur és szegény, pap és harangozó egyaránt“ (miből azonban nehogy azt tessék a nyájas olvasónak következtetni, hogy a közgyűlés tagjai mind urak, vagy mind szegények, — mind papok, vagy mind harangozók volnának) hanem egyszersmind hiszem és állítom azt, hogy ennek

az urnak és szegénynek, papnak és harangozónak közegekre, szervekre van szüksége, melyek által az egyházkerületi ügyeket elintézzé, jogokat gyakorolja és kötelességeket teljesít. Ilyen közege, ilyen szerve első sorban a közgyűlés; az teljesíti mindazon functiókat, melyek más közeg hatáskörébe utalva nincsenek és ismétlem, mit első cikkemben mondtam, s minek czáfolatába a nagytiszteletű ur őszinte sajnálatomra nem bocsátkozik, mindenütt az egész zsinati törvényben, hol valamely functió az egyházkerületre ruháztatik, ezen functiót az egyházkerületi közgyűlés gyakorolja.

Igy, midőn a 46. §. szerint: „az egyházkerületek területének módosítása vagy változtatása az illető egyházkerületek meghallgatásával vagy beleegyezésével a zsinat hatáskörébe tartozik a 60. §. szerint:

„minden egyházkerület küldötteinek napdíjjairól és utiköltségeiről önmaga gondoskodik;“

a 164. §. szerint:

a rendes tanárok „az egyházkerület által erősítettnek meg;“ s végül a 188. §. szerint

„a lelkészek minősítése iránti eljárást az egyházkerület állapítja meg“

s minden hasonló esetben mindig és mindenütt az egyházkerületi közgyűlés az, mely ezen functiókat teljesíti. Mind ezen pontokban tehát s ezek mintájára az 56. §-ban is „egyházkerület“ s z ó helyett „egyházkerületi közgyűlés“ s z ó értendő.

A kérdés lényege, veleje itt ismét ebben fekszik; ha azt valóban megvilágosítani s nem a szavak özönében megfullasztani akarjuk, úgy nagyon kérem a nagytiszteletű urat, annak valótlanágát tessék bebizonyítani, arra tessék a törvényből csak egyetlen egy példát felhozni, hogy az egyházkerület szó oly functió megjelölésénél használtatik, melyet a presbyteriumok teljesítenek.

4) Egyházalkotmányunk szellemére vonatkozólag szabad legyen egyszerűen utalnom a múlt alkalommal mondottakra:

Minden egyházi hatóság közgyűlésének kétféle tagjai vannak, olyanok kik hivataluknál fogva élethossziglan tagjai, s olyanok, kik specialiter a gyűlésekre választattak. Azokat mindenütt a presbyteriumok választják, ezek csakis a törvényhozó zsinatnál választatnak az egyes egyházak által, közigazgatási hatóságoknál ellenben az alantos közgyűlés által.

Az a kérdés tehát: egyszerű közigazgatási hatóságnak tartjuk-e a conventet, vagy ennél többnek, nagyobb jogokkal felruházott testületnek? Ha egyszerű közigazgatási hatóságnak tekintjük azt, úgy nem választhatjuk a conventi küldötteket más-ként, mint a többi közigazgatási hatóságok küldötteinek módjára, mert ha a zsinathoz hasonlóan alkotjuk a conventet össze, akkor voltaképen kis zsinattá teszszük azt, mely a valódi zsinattól csakis tagjainak számában különbözik. Hogy ez egy központi hatóság erősítése, tehát centralisálás-e, vagy sem, azt minden elfogulatlan bíráló megítélésére bízom.

E centralisálást öntudatlannak neveztem minapi cikkemben is; nem vádoltam tehát sem a nagytiszteletű urat, sem mást azzal, hogy centralisálni akar, aminthogy valakinek szándékait megtámadni egyáltalában nem kenyerem. És itt legyen szabad még egy szót szólanom a termékeny phantasiáról, melyet oly rossz néven vett tőlem a nagytiszteletű ur. Lehet, hogy használtam már e kifejezést, valószínűen fogom is még használni, mert e termékeny phantasia valóban létezik, diszlik és működik a magyar protestantismus mezején, egyházunk

határozott kárára. E phantasia termékei: az egyházunk elnyomott, önkormányzatunk veszélyeztetett voltáról szóló siralmas énekek; a bizalmatlanság, a gyanúsítások, melyekkel ugy egyházunk vezérférfiai, mint az államhatalom kezelőivel szemközt minden léptenyomon találkozunk, ezek vonják el a figyelmet és az erőket az egyház oly magasztos belső feladataitól, ezek rontják meg egyházunk belbékéjét, oly magatartásba lovalgolvá belé igen sokakat, mely ma már nem egyéb egy nagy anachronismusnál.

Én kötelességemnek tartottam és fogom tartani ezentul is gyenge erőmhöz mérten megküzdeni e termékeny phantasiával és annak szülőteivel mindenütt, hol ezekkel találkozom.

Tisza István.

A magyarországi reformált egyház konventi gyűlése Budapesten.

A magyarországi reformált egyház november 17-én délelőtt 10 órakor kezdte évi egyetemes közgyűlését a Kálvintéri ref. főiskola nagytermében id. Vay Miklós báró főgondnok és Kun Bertalan, tiszáninneri püspök testvérelnöklete alatt.

A tagok a következők: A dunamelléki egyházkerületből: Szász Károly püspök, Tisza Lajos gróf főgondnok, Baksay Sándor, Balog Imre, Kovács Albert, Filó Lajos, Kerkápoly Károly. A dunántuli egyházkerületből: Papp Gábor püspök, Beöthy Zsigmond főgondnoki helyettes, Csonka Ferencz, Körmeny Sándor, Molnár Béla, Véghely Dezső. A tiszáninneri egyházkerületből: Kun Bertalan, püspök. Id. Vay Miklós báró főgondnok, Fejes István, Lükő Géza, Makai Dániel, Mocsáry Lajos. A tiszántuli egyházkerületből: Révész Bálint püspök, Vályi János főgondnok, Degenfeld József gróf, Peterdy Károly, György Endre, Szabó János, Ráday Gedeon gróf, Tóth Sámuel, Ritoók Zsigmond. Az erdélyi egyházkerületből: Szász Domokos püspök, Benkő János, Kolozsváry Sándor, Kovács Ödön, Szász Gerő, Jeney Viktor. Jegyzők: Kovács Ödön, Ritoók Zsigmond és Tóth Sámuel.

A gyűlés megkezdése előtt Kun Bertalan, tiszáninneri püspök, egyházi elnök rövid imát mondott, azután id. Vay Miklós báró főgondnok és világi elnök megnyitotta a közgyűlést.

Mindenekelőtt fölolvasták a jelenlevők névsorát s a gyűlésnek megállapított tárgysorozatát.

Ezután Trefort Ágost vallás és közoktatásügyi miniszternek az ez évi rendkívüli konvent fölterjesztésére vonatkozó leiratát olvasták föl, melyben a kultuszminiszter kijelenti, hogy beleegyezését adja ahhoz, hogy a közoktatásügyi miniszter által a református iskolákhoz kinevezendő tanárok az ev. reform. egyház fegyelmi tanácsa alá tartozzanak; a fegyelmi tanács ítélete azonban fölterjesztendő a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez.

Erre az egyes bizottságok betérjesztik jelentéseiket és indítványaikat, miket a gyűlés folyamában egyenként fognak tárgyalás alá venni.

A püspöki és főgondnoki kar előterjeszti a középiskolák államsegélyezésére vonatkozó jelentését, melyet pontonként fognak tárgyalás alá venni.

A budapesti ref. főgimnázium részére a bizottság által ajánlt egyszersmindenkorra való 50,000 frt államsegély kérelmezését a közgyűlés helybenhagyta.

A gyönki algimnázium részére évenként 2000 frt és egyszersmindenkorra 3500 frt segélyt ajánl a bizottság, melynek javaslatát a közgyűlés elfogadta.

A halasi főgimnázium részére egyszersmindenkorra 25,000 frtot ajánl a bizottság. A közgyűlés a bizottság javaslatát elfogadta.

A kecskeméti főgimnázium részére 3800 frt évi és 5000 frt egyszersmindenkori segélyt hoz javaslatba a bizottság. A közgyűlés e javaslatot elfogadta.

A kunszentmiklósi főgimnázium részére a bizottság 3200 frt évi és 5000 frt egyszersmindenkori segélyt hoz javaslatba, mit a közgyűlés oly módosítással fogadott el, hogy az egyszersmindenkori segélyt 6000 frtban állapította meg.

A nagykörsi főgimnázium részére egyszersmindenkorra 6000 frtot és 3500 frt évi segélyt hoz javaslatba a bizottság. A közgyűlés az egyházkerület kérelméhez képest 8000 frt egyszersmindenkori segély kérelmezését határozta el.

A pápai főgimnázium részére építkezési célokra egyszersmindenkorra 50,000 frt államsegélyt hoz javaslatba a bizottság. A gyűlés azt határozta, hogy a dunántuli egyházkerület eredeti javaslata értelmében 98,000 frt államsegélyt fog kérelmezni a kultuszminiszternél.

A csurgói főgimnáziumnak államsegély iránt betérjesztett kérvényét, felszerelés hiánya miatt nem tárgyalhatták. Kiadták a bizottságnak.

A miskolci főgimnázium részére 7000 frt évi s 30,000 frt egyszersmindenkori segélyt javasol a bizottság. A gyűlés az egyházkerület által kívánt 50,000 frtot javasolja kérelmezni.

A nagy-enyedi főgimnázium részére a bizottság által javasolt 30,000 frt egyszersmindenkori segély tárgyában beadott kérvényét a bizottsághoz utasították.

A maros-vásárhelyi főgimnázium 2050 frt évi s 12,000 frt egyszersmindenkori segély tárgyában beadott kérvényét a bizottsághoz utasították.

A székely-udvarhelyi főgimnázium részére 4000 frt évi s 10,000 frt egyszersmindenkori segély kérelmezését határozta el a gyűlés.

A zilahi főgimnázium részére 11,000 frt évi s 10,000 frt egyszersmindenkori segély kérelmezését ajánlja a bizottság, mit a gyűlés helybenhagyott.

A szászvárosi gimnázium részére a bizottság 5000 frt évi segély kérelmezését javasolta. A gyűlés ez összeget 10,000 frtra emelte.

A sepsi-szent-györgyi algimnázium részére 3000 frt évi segély kérelmezését határozta el a gyűlés, oly módozattal, hogy ez összeg évenként egyezer forinttal emeltessék mindaddig, míg a nevezett algimnázium nyolcz osztályúvá nem bővül ki.

Ezután Beöthy Zsigmond betérjeszti a közjogi bizottságnak a Jordán-féle alapítványra vonatkozó jelentését. Néhai Jordán István összes vagyonát, mintegy 120,000 frt értékben „Földváry-Lidia-alapítvány“ czimen a magyarországi reformált egyház alapjának hagyományozta, oly kikötéssel hogy az özvegy halála, vagy férjhezmenetele után ez összeg kamataiból különösen a nemzetiségi vidékeken lévő szegényebb egyházak segélyeztessenek. Az özvegy 40,000 frtért kész lemondani ez összeg haszonélvezeti jogáról. E kérdés élénk vitára adott alkalmat.

A gyűlés többsége a közjogi bizottságnak abbeli indit-

ványát, hogy a reformált egyház az özvegytől az alapítvány haszonélvezeti jogát megváltsa, elvben elfogadta.

Ezzel az első napi ülés délutáni kettőfélórakor véget ért.

Novem. 18-ának előző napi ülés jegyzőkönyvének fölolvassása és hitelesítése után id. Vay Miklós báró, világi elnök azzal az indítvánnyal lépett föl, hogy az egyetemes gyűlés Tisza Kálmánt, mint a konvent egyik tagját s ugyis, mint a dunántuli egyházkerület főgondnokát, miniszterelnökségének tizedik évfordulója alkalmából, minden politikai czélzatosság kikerülésével, fölratilag, vagy küldöttségileg üdvözölje.

Az elnök indítványa heves vitát idézett elő.

Lükő Géza szükségesnek tartja megjegyezni, hogy midőn a zsinat a konvent hatáskörét meghatározta, abból a politikai üdvözeteket és mindennemű politikai nyilatkozatok tételét kizárta. E szempontból nem helyeselheti az elnök indítványát. De nem tartja azt üdvösnek azért sem, mivel precedensül szolgálhat más ilyen politikai üdvözetek tételére; mert, hogy e nyilatkozatnak minden körülmények közt politikai színezete lenne, az nyilvánvaló, a mennyiben Tisza Kálmán személyiségénél soha sem lehet elvonatkozni attól, hogy ő a kormány feje. Kéri az egyetemes közgyűlést, hogy az indítványt tegye félre s térjen felette napirendre.

Kovács Albert az egyetemes gyűlés tanácskozásait szabályozó zsinati határozat 2-ik szakaszára hivatkozva, kijelenti, hogy a napirendre új tárgyat fölvenni nem lehet; ha az elnök által tett indítványt az egyetemes gyűlés tárgyalni kívánja, kéri azt a holnapi napirendre kitőzni.

Beöthy Zsigmond Lükő Géza szavaira válaszólag megemlíti, hogy a protestáns egyház diszkuszióiból a politikát kihagyni nem lehet. Hiszen akárhányszor nemcsak a konvent, de az egyes egyházkerületek is belebocsátkoznak a politikába. Mikor a protestáns egyház megtámadt jogait védelmezte, mindannyiszor a politika terére lépett. Kovács Albert szavaira azt jegyzi meg, hogy az elnök által előterjesztett indítvány nem oly természetű, hogy annak tárgyalásába, napirend előtt, ne lehetne belebocsátkozni. Hozzájárul az elnök indítványához.

Kovács Albert sajnálkozásának ad kifejezést a fölött, hogy az egyetemes gyűlés, az ő nézetével ellenkező irányban határozott. De ha már tárgyalás alá vették az elnöki indítványt, ahoz ő hozzászólni kíván. Bármily szép alakban lett is előterjesztve az indítvány; bármennyire lett is hangoztatva, hogy az üdvözlés semmi politikai színezettel nem fog birni, az nem tagadható, hogy azt az egész ország politikai szempontból fogja megítélni. Tiltakozik az ellen, hogy a reformált egyház állást foglaljon bármely pártpolitika mellett.

Az elnök szükségesnek véli újból ekként formulálni előterjesztett indítványát: egy tagtársunkat e hó 29 én testületek és magánosok üdvözölni fogják, abból az alkalomból, hogy tíz éve vezeti az ország ügyeit. Az egyetemes közgyűlés ne csatlakozzék a többi üdvözölökhöz, hanem úgy, amint együtt van, testületileg menjen kifejezni tiszteletét és üdvökívatait; így azután az üdvözlésnek semmi politikai színezete nem lenne.

Balogh Imre Lükő Géza és Kovács Albert szavaira reflektálva megjegyzi, hogy hasonló üdvözlésekre vonatkozó indítványokat minden testület üléseiben napirend előtt szoktak tárgyalni. Miután az egyetemes közgyűlés üdvözlő nyilatkozatában pusztán udvariassági tényét látna, hozzájárul a beterjesztett indítványhoz s az elnökséget kéri föl, hogy valamely utonmódon juttassa kifejezésre a miniszterelnök előtt az egyetemes közgyűlés jó kívánatait.

Szász Károly arra a kérdésre vonatkozólag, hogy mennyiben tartozik a politika az egyetemes közgyűlés elé és az egyházi élet körébe, megjegyzi, hogy Magyarországon van egy politika, mely a magán és társadalmi élet minden terén kell, hogy figyelembe vétessék s ez a magyar nemzeti politika. A ki e politikai érzettől van áthatva, tartozzék különben bármely párthoz, az csak örülhet annak, hogy az ország viszonyai konszolidálódnak s nem fogja elmulasztani, hogy üdvözölje azt a férfit, a ki a magyar nemzeti politikának tíz éven át személyesítője volt. Már tisztán udvariassági szempontból is kívánatosnak tartaná, hogy az egyetemes közgyűlés a miniszterelnököt, mint egyik tagtársát, üdvözölje.

Révész Bálint tiszántuli püspök sajnálkozásának ad kifejezést a fölött, hogy az elnök által tett indítvány ellen felszólalás történt. Szólv, mint mindig megőrizte nézetének függetlenségét, úgy a mai gyanúsításokkal szemben is bátran ki meri mondani véleményét. Ajánlja az elnöki indítványt az egyetemes közgyűlésnek elfogadás végett.

Lükő Géza nem szeretne visszaélni az egyetemes gyűlés türelmével; különben sem tudná oly ékesszólással kifejezni azt a nézetet, hogy a politika nem ide való, mint azt Révész Bálint püspök emelkedett hangú beszédében tette; most csak azt akarja kijelenteni, hogy föntartja napirendre térést javalló indítványát. Különben szavazást kér.

Baksay Sándor és Körömdi Sándor pártolják az elnöki indítványt.

Ezután Lükő Géza, Kovács Albert és Vályi János kivételével az egyetemes közgyűlés elfogadta az elnök abbeli indítványát, hogy a konvent szombaton küldöttségileg fejezze ki szerencsekívánatait Tisza miniszterelnöknek.

Következett a Jordán-féle hagyatékügy tárgyalása. Fölolvasták özv. Jordán Istvánné, szül. Tömösváry Lidia asszony szerződési ajánlatát, mely szerint 60,000 frtért a konvent részére lemondani kész a hagyaték haszonélvezeti jogáról. Ezzel szemben fölolvasták az egyetemes közgyűlés szerződési ajánlatát, melyben az özvegynek 40,000 frtot ígérnek a haszonélvezeti jog fejében.

A tiszáninneri egyházkerület az iránt tesz előterjesztést az egyetemes gyűlésnek, hogy az egyetemes gyűlés kérelmezze a kormánynál a külföldi egyetemeken magyar ifjak részére alapított ösztöndíjak összeállítását, hogy azokat a református ifjak mielőbb élvezhessék. Az egyházkerület előterjesztése értelmében az egyetemes gyűlés fel fogja kérni a kormányt, hogy ez iránt intézkedjék.

Az erdélyrészi református egyházkerület azzal az indítvánnyal járul az egyetemes gyűlés elé, hogy Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter fölkérendő volna, hogy a református tanárok, tanítók és esetleg a lelkészek is a vasutakon ugyanoly kedvezményezésben részesíttessenek, mint az állami tanárok és tanítók. Az egyetemes gyűlés ez ügyet egy bizottságnak adta ki.

Münnich Aurél, mint özv. Jordán Istvánné megbízottja, felkéri az egyetemes közgyűlést, hogy intézkedjék az iránt, hogy a Jordán-féle hagyatékra nézve a biztosítási és a fölmerülő javítási költségeket inntentul a közalap viselje s hogy a szerződés végleges megkötésére szükséges lépések megtéte-senek. Tudomásul vették.

A dunántuli egyházkerület egyöntetű eljárás megállapi-

tása céljából családkönyvi minták készítését kéri. Kiadják a közigazgatási bizottságnak.

Végül egy házi ügy, a múltévben megüresedett alsó-sarkadi lelkészi állás betöltése miatt fölmerült panasz ügye került szőnyegre. Az idevonatkozó iratokat fölolvasták, a határozathozatalt azonban az idő előhaladottsága miatt másnapra halasztották.

(Folyt. köv.)

A népiskolai vallástanítás kérdéséhez.

Felolvastatott a n.-bányai ev. ref. egyházmegyei egyetemes lelkészi értekezleten.

Napjainkban a népiskolai vallástanítás kérdése több ízben felszínre került, radicális reform ajánlása kapcsán. A kérdés felkerültét — mint olyat, hogy általa a vallástanítás sikere fokoztassék — általában véve csak üdvözlőnk lehet. Az ajánlott reform lényege: hogy népiskoláinkban a vallástanítást vegyük ki a tanítók kezéből s bizzuk azt a lelkészekre. Az eszme önmagában véve szép, — szinte természetes, hogy a ki a felnőttek iskolájában, a templomban, a vallás hirdetője, ugyanaz legyen tanítója a népiskolában is. Azonban a népiskolai tanítás természete úgy, mint a mindennapi élet, eme formailag szép eszme sikeres megvalósíthatásának ellentmond, sőt azt egyenesen lehetleníti.

Állításom megokolására, nagyon is köztudomásu dolgokra kell hivatkoznom. A népiskola feladata ugyanis nem csak a tanítás, de a nevelés is. Nem pusztán az értelemképzés, hanem a szívnemesítés is. A népiskola embert akar — a szó nemes értelmében — képezni, szépre, jóra fogékonyt. A felekezeti népiskola ezenkívül még valami mást is: buzgó egyháztagot. Hogy célját érhesse: nála a vallásnak nem lehet pusztán főtantárgynak lennie, — de sokkal inkább központnak, hova a tanítás minden szála összefut! A különböző tantárgyak — bármily sokfélék s elütők legyenek is egymástól — a vallás igazságaira kell hogy vonatkozást nyerjenek. Ezt bővebben fejtegetni felesleges. Azonban tény, hogy csak akkor, ha a népiskola ekként kezeli a vallástanítást: lesz az nem pusztán ismeretközlés, de a vallásos kedély megteremtője a növendék szívében.

Ezek után bátran kérdésbe tehetni, ha vajjon célszerű lenne-e azt — mi a felekezeti népiskolai tanítás központja — a vallástanítást, annak ép sikeresbítése szempontjából a tanító kezéből kivenni s így — hogy úgy mondjam — központon kívülé tenni? Az ajánlott gyógyszer nem hogy javítaná, de bizton rosszabbá tenné a helyzetet! Mesterségesen oda terelnék a dolgot, hogy a felekezeti tanító a vallást — mert tanítása kezéből kivételt — magára, működési körére nézve mellékesnek tartsa és tudja s tananyagának feldolgozásában, hova-tovább mentől kevesebb érdeklődést, vonatkozást tanusítson vele szemben. Ez ellen kétségkívül felhozható a tanító felekezeti öntudata s vallásos érzülete, melynek épp állásánál fogva működése minden terén kifejezést kell nyernie, de ez egy részt a mai változtatni óhajtott helyzetben is érvényesülhet és pedig erőteljesebben s másrésztől elvitázhatlan, hogy a mely tantárgy a tanító kezéből kivételt, azzal szemben annyi érdekeltiséget s figyelmet nem fog tanusítani mint különben. A tanítás egységét

a népiskolában nem szabad széttegni, nem, különösen a fent ajánlott módon, vele, általa a sikert zuznók szét! Ha finomított alakban is, a szakrendszer beültetése benne az a népiskolában, azé a szakrendszeré, mely ellen az algymnásiumoknál nem egy hang, épp napjainkban erősen kikel, a hol pedig már egész más mértékkel lehet és kell mérni, mint az elemi népiskolában.

Azonban, ha a felekezeti népiskolai tanítás természete nem ellenezné is, a mindennapi élet — általában véve — lehetlenítene az ajánlott reform megvalósítását. Számtalan kis egyházaink vannak. Itt, a fentiekől eltekintve, mi gát sem lenne. De vannak számosan népes egyházaink is, hol köztudomásúlag a lelkészek ma is tulterhelve vannak teendőkkel. Nem kétségtelen bizonyítéka-e e ténynek amaz a népes egyházakhoz intézett hivatalos felhívás a tiszántúli egyházkerület részéről, hogy kebelükben s lelkészi állomások felállításán buzgólkodjanak. Ily helyzet mellett — csak 3—4 iskolával bíró egyházban is — miként lenne megvalósítható, hogy az összes népiskolai osztályokban a lelkész tanítsa a vallást? Különben is erős hitem van, az idők fejlesztő hatása más irányban szaporítani fogja a lelkészi teendőket, hogy egyháztag s lelkész között bensőbb legyen az összeköttetés, mint ma s inkább lelkipásztor, mint predikátor legyen a lelkész.

Ha fenforog a népiskolai vallástanítás sikeresbítésének szüksége, az a mai adott viszonyok között is — némi javítás útján — elérhető! Egyrészt akként, hogy legyen a felügyelet, általában ugyan a népiskolai, de különösen a vallástanításra, erőteljesebb, nemcsak a helybeli lelkész, hanem az egyházmegyei iskolatanács s az egyházlátogatási küldöttség részéről is. Több szem többet lát, a több oldalról jövő erő kifejtésnek kétségkívül nagyobb az eredménye! — Másrészt kívánatos lenne, hogy a tanítóképző intézetekből, általában véve több érettséggel s a vallásos érzet melegétől inkább áthatva kerüljenek ki a növendékek. Utóbbi irányban főként a dunamellékről merült fel nem egy szó, míg előbbre nézve csaknem általános a panasz. Hogy több érettség jellegezze a tanítóképzőt végzett növendéket, erre elősegítőleg fog hatni: a 4 éves tanfolyam, de mindennek felett segítene, ha a tanítóképző intézetek belépő növendékeiktől több qualificatiót kívánnának, teszem a gymnasiumi 6 osztály bevégezését. A tanítói cursus végzése, anyagilag úgy is annyira meg van könnyítve, annyi jótétemény élvezésével egybekapcsolva, hogy ez árt — a nagyobb qualificatiót — bátran lehetne érette cserébe kívánni s eredménye, a népiskola életére, sikerére, nem csekély lenne.

A mi a fent kifejezett második óhajt illeti: hogy t. i. a tanítóképző intézet végzett növendékei, a vallásosság lehe, benső melegétől inkább áthatottan lépjenek ki pályájukra, ez irányban bővebben szólni nem lehet e rövidke cikk feladata. Elég rántalni arra, hogy felekezeti tanítóképző intézet egyik főfeladata ez, különben nincs létcélja! Meg kell találnia az utat és módot, melynek segítségével, a vallásosság élővé, áthatóvá lesz a növendék szívében, hogy mint felekezeti tanító feladatát a népiskolában, egyházunk érdekei teljes megvalósításával oldhassa meg, e mai vallásos érzetet bomlasztó korszakban.

Nagyjában, ez az, mitől a népiskolában a vallástanítás sikeresbítését remélem, ellentétben a hivatolt radicális javaslattal. Csak még egyet szabad legyen felhoznom. Bár-

readeltetés utjainak végtelenségét jelzi előttünk s amely ott feledi a megsemmisülés sötétjében azokat, akik megállottak, akik megindulni haboznak vagy éppen visszafelé fordulnak. Kifejeztem azt is, hogy botor játéknak, vétkes könnyelműségnek tartom makacsul elutasítani magunktól azon eszközöket, amelyek korunk nehéz versenyének sikeres megfűtésére egyedül tehetik képessé fenyegetett egyházunkat. — Én ezzel czéломot elértem. Nekem a dolog érdemére nézve ezuttal nem volna több mondanivalóm.

Ugy látom azonban, viszonyválaszodból, hogy mindez neked még mind vajmi kevés! Mert hát nem mondtam meg, hogy kiket tartok méltóknak arra, miszerint egyházunk tanácsából eltávolíttassanak s így ez által — szerinted — beismertem mintegy, hogy nem volt igazam. Ily kicsinyes faggatódzástól könnyen megkimélhetted volna magadat, ha cikkem illető helyét kissé figyelmesebben megtekinted. Ott megtalálta volna e kérdésre is a nyilt feleletet. Ott elég világosan körül van írva az egyházi közszereplésnek ama kárhoyatos alakja, amelyet egyházunkra nézve, ha általánosabbá válnék, határozottan veszélyesnek tekintek. Hát azok, akik ily szerepre vállalkoznak, bizonyára nem is valóók arra, hogy egyházunknak, mint amott mondtam, annyi igaz protestáns buzgóságot látott zöldasztalánál helyet foglaljanak. Vagy talán te ellenkező véleményben volnál?!... No ezt még sem akarnám feltenni felőled! Nem! Más a te bajod! Te, egészen gyermeteg naivsággal, neveket, személyeket szeretnél általam a nyilvánosság kispadjára kivon szoltatni, hogy akkor, midőn roskatag álláspontod már-már az elsülyedés veszélyével fenyeget, legyenek körülte olyanok, akikbe a végszükség jogánál fogva kapaszkodnod lehet. Felette sajnálom, de ily szolgálatra még a te kedvedért sem vállalkozhatom, már csak azért sem, mert nem lehet szándékom nevek emlegetése által odiosussá tenni és czéltalan személyes torzsalkodásoknak ejteni áldozatul ama fontos ügyet is, amelynek érdekében szót emelni szükségesnek láttam. Elég volt rámutatnom némely sajnós jelenségekre s azoknak általánosán ismert okaira. Hogy kinek-kinek mennyi és minő része van ezekben, annak megítélését mindenkinek saját belátására és lelkiismeretére bízom. Szolgáljanak ezek jóakaratu figyelmeztetés gyanánt ugy egyeseknek, mint az érdekelt közönségnek.

A türelmetlenség vádja nem lehet új dolog előttetek, nem is én találtam ki. Tanuságot tehet e vád alapos voltáról sok keserű véget ért polemia, sok elkedvetlenítő személyeskedés; de tanuságot tehet erről legközelebb e végéhez közelgő eszmecsere is. E vádat nem egyéni viszonyokra, kivételes esetekre való hivatkozás, hanem a türelem és tárgyyszerűség folytonos gyakorlása és követése által lehetne megdönteni. Ezt követelné ama lapok természete és magasabb hivatása is. A türelmességnek csak bizonyos körre vagy némely kivételes esetekre való privilegiumszerű korlátozása nem lehet kielégítő; s bár készséggel beismerem, hogy ily privilegium élvezetében egykor én is részesültem, de, ugy látszik, csak azért, hogy annál inkább éreznem kelljen annak hiányát akkor, amidőn a ti szemeitek előtt idegenné lettem. Ne hánytorgasd hát előttem még a dicséretet is, amit nem kerestem, mert akkor azt mint értéktelen czafrangot fogom eldobni magamtól!

De nem is időzöm már hosszasan kétségbeesett kacagásod s elméleti hánykódásaid fárasztó szemlélésé-

nél. Hadd legyen az én politikám a gyávák politikája! Hiszen mind gyávaság az, ami észszerű tette szolít, ami fölriaszt a multak tétlen álmodásából; és a heroismus irigylendő babérkoszorújával pusztán csak Don Quixote szelmalomharca kecsegtet!... Én nem szégyenlem e gyávaságot és nem irigylem tőletek a hősiesség ama babérkoszorúját. Csak arra kérék, hogy vigyázzatok azokra a megszentelt érdekekre, amelyek környeznek titeket. Magad mondod, hogy rossz hírek szárnyalnak... Félek, hogy igazad van. De még inkább félnék attól, ha élelenné válnék kezeitek közt az olló, melylyel ama híreknek gyökerében szárnyát szeghetnétek!... Vigyázzatok és ne üzzetek léhán sportot az eredménytelen ség és elzárkozottság hajhászásával. Én bízom a jövőben s a várható üdvös fordulatokban. Addig is azonban teljes megnyugvással és önérzettel visellem meggyőződésemmek magamra aggatott bilincseit, amelyek nélkül talán magam is veletek járnám ma a talajtvesztett eszmék légies körtánczát. Így azonban csak itt kell maradnom, nem megyek veletek! Ez végszavam! Üdvözöl

Dr. Baczoni Lajos.

Különfélék.

Gyász hírek. Két református főiskola veszteségét jelenti a lapunkhoz beküldött következő két gyászjelentés. A zilahai evang. reform. főtanoda előljárósága őszinte fájdalommal jelenti, hogy a főtanoda egyik alapítója és jóltevője, — 29 éven keresztül buzgó és lelkiismeretes főgondnoka ifjabb Hadadi Báró Wesselényi Ferencz életének 76-ik évében, rohamosan jött szívszélhűdés következtében, folyó november hó 10-én, délután 6 órakor megszűnt élni. Az idvezültnek ravatalát környező résztvevők sokasága között főtanodánk is helyet kér. A hála kötelezi, a büszkeség jogot ad reá. Mert ő benne nem csak főgondnokát, bölcs vezérét, gondoskodó atyját tisztelte hálával, — de büszkeséggel látta megtestesülve benne azon erényeket, melyeket a fejlődő nemzedék lelkületébe oltani, legszentebb feladatának tartott és tartand mindenha: a jóságot, humanitást, szabadelvű és hazafias műveltséget, családi castitást s az ő protestáns és pátriarchális erények oly megható nemes főnségét. Hült tetemei folyó november 14-én délelőtt 10 órakor, a drága családi sirboltba fognak elhelyeztetni. Áldás és a hálás jó emlékezet viraszson a nemes hamvak felett! Zilahon, 1885-ben november 12-én. — A Bethlen-főiskola előljárósága tanárkara és tanuló ifjusága mély fájdalommal tudatják, hogy a főiskola gymnasiumában a mennyiség- és természet-tan kitünő tanára L ő t e Lajos folyó évi november 15-én éjjeli 1 órakor, életének 44-ik évében kínos szenvedés után, veselőb következtében meghalt. Erős, hatalmas értelemmel, széleskörű tudományos míveltséggel és hajthatatlan jellem-szilárdsággal gazdagon megáldott szelleme férfi erejének legdúsabb virágzásában hagyta el e földet, melyen annyi jó és szent ügy ápolása, vezetése volt rábizva. A Bethlen-főiskola hálás növendékét, a tanuló ifjuság lelkes, tudós és bölcs nevelőjét veszté el benne. Kartársai az igaz, hű barátot és derék munkatársat gyászolják. A társadalom, az egyház és a nemzet egy mivelt, rendületlen jellemű, ernyedetlen munkás férfival lett szegényebb. Egykor boldog családja körében, szeretett ifju nője s szépreményű hat kis gyermeke

mennyire elfogadhatlannak tartom is mai viszonyaink között, hogy a lelkész kezébe tétessék le a népiskolai vallás-tanítás: épp oly melegen óhajtanám, — mi ezen pedig még tulhajtás — ha kisebb 2—300 lélekkel bíró egyházainkban a lelkészi s tanítói állomás egyesítettnek s a lelkész venné át az egész népiskolai tanítást. Ezzel egyházunkban, egy nehéz, hova tovább fojtogatóbb kérdés nyerne természetes megoldást.

Ki ismeri szegényebb egyházainkat, tudni fogja, hogy minő tengődő élet, minő nyomorúság az, minek nem egy lelkésztársunk, egy hosszú iskolai pálya szellemi befektetésért, cserébe kitételve van 200—300 frtos állomásán; tudni fogja, hogy számtalan tanító, inséget szülő díjazást huz. Ez ellenében nincs mit az áldozatkésztségre hivatkozni, mert az fenéig kiürítve van, midőn egy kis gazda egyházi szolgál-mányok czimén, nem egy kis népességű egyházban csak nem annyit fizet, a mennyit polgári adója kiteszen! Itt sürgős segítség kell egyetemes egyházunk jól felfogott érdekéből! S ez — nézetem szerint — a lelkészi s tanítói állomások egyesítése lenne! Mert a leányosítás — a tapasztalat mutatja — a vallásétkölcsi életre egyenesen visszaesést szül, a domestica erőiben gyenge!

Azonban elismerem, hogy a lelkészi s tanítói állomások egyesítése, a kisebb egyházakban, ma még sikerrel alig eszközölhető. Ugyanis, hol ily állomások vannak, általános a tapasztalat, hogy hiányzik azok ellátóinál (tisztelet a kivételeknek) az érzék, a hivatás a tanításra. Ezen kellene segíteni. E szempontból, mint nagy horderejű eseményt üdvözlöm a tiszántuli és dunántuli egyházkerület azon végzését, hogy a hittant hallgatók tanítói oklevél megszerzésére köteleztettek. Csak aztán ne pro forma legyen az oklevél megszerzése. Intéző köreink hassanak oda, hogy a hittant hallgatóknál ne mellékes valami, szinte lenézett dolog legyen a tanítás, de támadjon érzék, legyen hivatás bennök az iránt, mint a melylyel speciális viszonyaink között nem csak egyházunk érdekeinek előbbvitelére, de lehet, saját hivatali helyzetük jobbitására is végtelen sokat tehetnek.

Szél György.

Adalékok a tiszántuli ev. reformált egyházkerület történetéhez.

XIX.

Egyházkerületi gyűlés 1761. október 6.
Debreczenben.

Jelenvoltak: a superintendens, a főcurátor Dobozy Mihály és némely esperesek.

Ordinatio. Kéznek företételével következő lelkészek erősítették meg: A debreczeni egyházme-gyéből: Kenesei Péter tépei lelkész. A szabócsi egyházme-gyéből: Szemerei János turai, Berhidaí Sámuel encsen-csi, Andok Mihály orosi, Szatmáry Mihály parasznyi, Nérezi Mihály létai, Borsi Mihály papii, Hegymegi János mogyorósi, Bodóházi János besenyődi lelkészek. Az érmelléki egyházme-gyéből: Fórizs János bagaméri, Vincze Ferencz álmosdi lelkészek. A bihari egyházme-

gyéből: Szentesi Mihály n.-kereki, Tóth István harsá-nyi lelkészek. III. köt. 29. l.

Szigeti János majtisi lelkészt, bizonyos nemze-tes ur erőszakkal vitte Majtistra, most pedig már párt-fogoltatását kérik. Bizonyítványai kikoldultaknak lát-szanak, a superintendens tehát nevezzen ki oda egy vizsgáló küldöttséget, Szigeti J. azonban ideiglenesen ott maradhat. III. köt. 30. l.

Veresmarti Sámuel ügye. Derecskei K. Mihály szabócsi egyházme-gyei jegyző, azért, mert a gaz Ve-resmartit a lelkészi hivatalra s a traktus kebelébe visz-sza fogadta s mert mentő iratában is Szemerei lelkész urat különféle módon gyalázta, a jegyzőségtől örökre megfosztatik s ha még ezentul is pártoskodik és rá-galmaz, keményebben fog büntettetni. Az esperes Her-czegszöllösi István megrovatik, hogy a Veresmarti vi-szahelyezésébe beleegyezni látszott. Az új jegyző vá-lasztására és megerősítése végett superintendens men-jen ki személyesen a szabócsi egyházme-gyébe, Mocsi Nagy Mihály óri pap és társai pedig, kik Veresmartinak főpártfogói valának, az egyházkerület elé idéztessenek. III. köt. 30. 31. l.

Tóth S.

(Folyt. köv.)

V é g s z ó.

Radácsi György sárospataki hittanárna!.

Nyílt leveledre adott válaszom kedvező alkalom gya-nánt szolgált nekem arra, hogy megtámadott cikkemben foglalt nézeteimet kissé tüzetesebben is kifejthessem s ál-láspontomat a felmerült kérdésben határozottabban körvo-nalozva, azokra nézve is könnyen átérthetővé tehessem, akik sem látni, sem hallani nem akarnak. Kimutattam azt, hogy miért nem lehet bizonyos felfogást és magatartást ugy állami, mint egyházi törvényeinkkel megegyezőnek tekinte-nünk; valamint, ezzel összefüggésben, kimutattam azt is hogy hol és mikor kell keresnünk az öntudatos alkotmány-hűséget és törvénytiszteletet; s hogy hol és mi módon árul-ják ezeket hangos reklámok mellett, anélkül, hogy ott való-ban feltalálhatók is lennének. Ismételve felszólaltam az el-len, hogy egyházi életünk nyugalmat kereső folyama esetleg továbbra is hasonló megzavartatásoknak tétessék ki; oly törekvések által, amelyek egyházunk oltárát, elég könnyel-műen, idegen isteneknek való áldozás színhelyévé sülyeszt-hetik alá. Érintettem a határvonalat, ameddig egyházunk életköre természetéhez képest észszerűleg kiterjeszhető s amelyen belől egyszersmind erélyesen fenntartandó és fej-lesztendő is. Czéloztam érthetően arra, hogy nem tolhatjuk fel magunkat a világfejlődés mindent átható központjává; nem követelhetjük magunknak a könnyező viszonyok alakít-ására czélzó mindenhatóság feltétlen jogait, bármily csá-bitó ingerrel hassanak is azok idegeinkre; nem zárkozha-tunk el az általános haladás sürgető követelményei elől; nem állíthatjuk meg semmikép a napot, amely az emberi

rendeltetés útjainak végtelenségét jelzi előttünk s amely ott feledi a megsemmisülés sötétjében azokat, akik megállottak, akik megindulni haboznak vagy éppen visszafelé fordulnak. Kifejeztem azt is, hogy botor játéknak, vétkes könnyelműségnek tartom makacsul elutasítani magunktól azon eszközöket, amelyek korunk nehéz versenyének sikeres megfutasására egyedül tehetik képessé fenyegetett egyházunkat. — Én ezzel célomat elértem. Nekem a dolog érdemére nézve ezuttal nem volna több mondanivalóm.

Ugy látom azonban, viszonzválaszodból, hogy mindez neked még mind vajmi kevés! Mert hát nem mondtam meg, hogy kiket tartok méltóknak arra, miszerint egyházunk tanácsából eltávolíttassanak s így ez által — szerinted — beismertem mintegy, hogy nem volt igazam. Ily kicsinyes faggatódzástól könnyen megkimélhetted volna magadat, ha cikkem illető helyét kissé figyelmesebben megtekinted. Ott megtalálta volna e kérdésre is a nyílt feleletet. Ott elég világosan körül van írva az egyházi közszereplésnek ama kárhozatos alakja, amelyet egyházunkra nézve, ha általánosabbá válnék, határozottan veszélyesnek tekintek. Hát azok, akik ily szerepre vállalkoznak, bizonyára nem is valóik arra, hogy egyházunknak, mint amott mondtam, annyi igaz protestáns buzgóságot látott zöldasztalánál helyet foglaljanak. Vagy talán te ellenkező véleményben volnál?!... No ezt még sem akarnám feltenni felőled! Nem! Más a te bajod! Te, egészen gyermeketeg naivsággal, neveket, személyeket szeretnél általam a nyilvánosság kinpadjára kivonultatni, hogy akkor, midőn roskatag álláspontod már-már az elsüllyedés veszélyével fenyeget, legyenek körülted olyanok, akikbe a végszükség jogánál fogva kapaszkodnod lehet. Felette sajnálom, de ily szolgálatra még a te kedvedért sem vállalkozhatom, már csak azért sem, mert nem lehet szándékom nevek emlegetése által odiosussá tenni és céltalan személyes torzsalkodásoknak ejteni áldozatul ama fontos ügyet is, amelynek érdekében szót emelni szükségesnek láttam. Elég volt rámutatnom némely sajnós jelenségekre s azoknak általánosan ismert okaira. Hogy kinek-kinek mennyi és minő része van ezekben, annak megítélését mindenkinek saját belátására és lelkiismeretére bízom. Szolgáljanak ezek jóakaratu figyelmeztetés gyanánt úgy egyeseknek, mint az érdekelt közönségnek.

A türelmetlenség vádja nem lehet új dolog előttetek, nem is én találtam ki. Tanúságot tehet e vád alapos voltáról sok keserű véget ért polemia, sok elkedvetlenítő személyeskedés; de tanúságot tehet erről legközelebb e végéhez közelgő eszmecsere is. E vádat nem egyéni viszonyokra, kivételes esetekre való hivatkozás, hanem a türelem és tárgyyszerűség folytonos gyakorlása és követése által lehetne megdönteni. Ezt követelné ama lapok természete és magasabb hivatása is. A türelmességnek csak bizonyos körre vagy némely kivételes esetekre való privilegiumszerű korlátozása nem lehet kielégítő; s bár készséggel beismerem, hogy ily privilegium élvezetében egykor én is részesültem, de, úgy látszik, csak azért, hogy annál inkább éreznem kelljen annak hiányát akkor, amidőn a ti szemeitek előtt idegenné lettem. Ne hánytorgasd hát előttem még a dicséretet is, amit nem kerestem, mert akkor azt mint értéktelen czafrangot fogom eldobni magamtól!

De nem is időzöm már hosszasan kétségbeesett kacagásod s elmebeli hánykódásaid fárasztó szemlélésé-

nél. Hadd legyen az én politikám a gyávák politikája! Hiszen mind gyávaság az, ami észszerű tette szólit, ami fölriaszt a multak tétlen álmodásából; és a heroismus irigylendő babérkoszorújával pusztán csak Don Quixote szélmalomharca kecsegtet!... Én nem szégyenlem e gyávaságot és nem irigylem tőletek a hősiesség ama babérkoszoruját. Csak arra kérlek, hogy vigyázzatok azokra a megszentelt érdekekre, amelyek környeznek titeket. Magad mondod, hogy rossz hírek szárnyalnak... Félek, hogy igazad van. De még inkább félnék attól, ha élettelené válnék kezeitek közt az olló, melylyel ama híreknek gyökerében szárnyát szeghetnétek!... Vigyázzatok és ne üzzetek léhán sportot az eredménytelen ség és elzárkozottság hajhászásával. Én bizom a jövőben s a várható üdvös fordulatokban. Addig is azonban teljes megnyugvással és önérzettel viselem meggyőződésemmek magamra aggatott bilincseit, amelyek nélkül talán magam is veletek járnám ma a talajtvesztett eszmék légies körtánczát. Így azonban csak itt kell maradnom, nem megyek veletek! Ez végszavam! Üdvözöl

Dr. Bacsoni Lajos.

Különfélék.

Gyászhirek. Két református főiskola veszteségét jelenti a lapunkhoz beküldött következő két gyászjelentés. A zilahai evang. reform. főtanoda előjárósága őszinte fájdalommal jelenti, hogy a főtanoda egyik alapítója és jóltevője, — 29 éven keresztül buzgó és lelkiismeretes főgondnoka ifjabb Hadadi Bárány Wesselényi Ferencz életének 76-ik évében, rohamosan jött szívszélhűdés következtében, folyó november hó 10-én, délután 6 órakor megszűnt élni. Az idvezültnek ravatalát környező résztvevők sokasága között főtanodánk is helyet kér. A hála kötelezi, a büszkeség jogot ad reá. Mert ő benne nem csak főgondnokát, bölcs vezérét, gondoskodó atyját tisztelte hálával, — de büszkeséggel látta megtestesülve benne azon erényeket, melyeket a fejlődő nemzedék lelkületébe oltani, legszentebb feladatának tartott és tartand mindenha: a jóságot, humanitást, szabadelvű és hazafias műveltséget, családi castitást s az ő protestáns és pátriarchális erények oly megható nemes fonségét. Hült tetemei folyó november 14-én délelőtt 10 órakor, a drága családi sirboltba fognak elhelyeztetni. Áldás és a hálás jó emlékezet viraszszon a nemes hamvak felett! Zilahon, 1885-ben november 12-én. — A Bethlen-főiskola előjárósága; tanárkara és tanuló ifjusága mély fájdalommal tudatják, hogy a főiskola gymnasiumában a mennyiség- és természet-tan kitünő tanára L ó t e L a j o s folyó évi november 15-én éjjeli 1 órakor, életének 44-ik évében kínos szenvedés után, veselő következtében meghalt. Erős, hatalmas értelemmel, széleskörű tudományos műveltséggel és hajthatatlan jellem-szilárdsággal gazdagon megáldott szelleme férfi erejének legdúsabb virágzásában hagyta el e földet, melyen annyi jó és szent ügy ápolása, vezetése volt rábizva. A Bethlen-főiskola hálás növendékét, a tanuló ifjuság lelkes, tudós és bölcs nevelőjét veszté el benne. Kartársai az igaz, hű barátot és derék munkatársat gyászolják. A társadalom, az egyház és a nemzet egy művelt, rendületlen jellemű, ernyedetlen munkás férfival lett szegényebb. Egykor boldog családja körében, szeretett ifju nője s szépreményű hat kis gyermeke

mellett ki pótolandja ki üresen maradt helyét? Az irgalom istenénél van erre a válasz! Hült tetemei folyó hó 16-án d. u. 3 órakor a halottas háznál tartandó ima és a temetőkertben mondandó búcsú-beszéd után a főiskola temetőjében fognak örök nyugalomra helyezettetni. A kegyelet viraszszon áldott emléke felett. Nagy-Enyeden, 1885. november 15.

Előrajz. Rudolf trónörökös főherceg Ő császári és királyi fensége kezdeményezéséből és közremunkálásával az *Osztrák-Magyar Monarchia* írásban és képen. A tudományos kutatás mai színvonalán álló, népies előadásu oly nagy munka kiadása, mely az osztrák-magyar monarchiának és a benne lakó valamennyi népnek tükre legyen, volt a terv, mely Ausztria és Magyarország koronáinak örökösét, Rudolf trónörökös főherceg ő fenségét már hosszabb ideje foglalkoztatá. Így jött létre a jelen irodalmi vállalat, melynek célja: országokat és népeket ismertetni, a monarchia határain belül lakó minden népfaj történeti kifejlődését, nyelvét, kulturája nyilvánulásait a művészetben és tudományokban, munkában, kereskedésben és iparban, sajtószereplését népjelében és szokásokban teljes hűséggel előadni s a népies modorban megírottakat művészi kivitelű rajzokban megeleveníteni. „Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen” című munka az osztrák-magyar monarchiának valamennyi országából és népfajából származó legkitünőbb irodalmi és művészi erők közös műve leend. Az egész mű 14—15 kötetre van tervezve; mindenik kötet átlag 30 ivre terjed s azonos szöveggel fog megjelenni német és magyar nyelven. A német kiadás szerkesztése Weilen J. tanár kormánytanácsosra, a magyar kiadásé Jókai Mór-ra van bízva. Ez év december hó 1-én jelen meg a bevezető kötet első füzet, mely kötet Ausztriát és Magyarországot földrajzi, természetrajzi, történelmi és néprajzi tekintetben ismerteti; december közepén azon kötet első füzet fog megjelenni, mely Bécs és Alsó-Ausztriát tárgyalja, mire aztán rendre következnek a többi örökös tartományokat ismertető füzetek, váltakozva a Szent István koronája országait ismertető füzetekkel. A magyarországi részből az első füzet szintén december közepén fog megjelenni. Hogy e munkát mindenki megszerezhesse s hogy az az osztrák-magyar monarchiában valósággal a nép könyve lehessen, egy-egy füzet ára 30 krban lön megállapítva. A munka terjesztésével mint bizományos a Révai testvérek könyvkereskedő czége van megbízva. „Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen” füzetei minden hiteles hazai könyvkereskedésben kaphatók lesznek. A postai szétküldés könnyítése végett, különösen oly helyekre való tekintettel, melyekben könyvkereskedés nincs, a közrebocsátással megbízott könyvkereskedő cég előfizetést nyit e vállalatra, még pedig: 10 füzetre 3 forintjával, — 20 füzetre 6 forintjával. Az előfizetések legczélszerűbben postai utalványon küldhetők be a Révai testvérek könyvkiadóhivatalába (Budapest, IV. váci-utca 11. sz.) Az előfizetők a füzeteket bérmentve kapják meg. Budapest, 1885. november 15. — A magyar kir. államnyomda igazgatósága.

Kérelem hazánk íróihoz! Legközelebb megjelent 1860—1875-iki magyar könyvészetem folytatását, vagyis az 1876—85-iki időszak irodalmára vonatkozó bibliographiai adataimat óhajtván sajtó alá rendezni, tisztelettel fölkérem

ezennel a hazai írókat, hogy az utolsó 10 év alatt általuk irt, fordított vagy szerkesztett művek pontos jegyzékét hozzám f. é. december végéig beküldeni sziveskedjenek, hogy, amennyiben egyik vagy másik mű kéziratomban még nem fordulna elő, azt utólagosan fölvehessem. Legyen szabad megjegyeznem, hogy a munka teljessége szempontjából bármily igénytelennek látszó apróságra is súlyt fektetek; továbbá, hogy megbízhatóság czéljából kívánatos volna a könyvársi forgalomba nem jutott munkáknak természetben leendő beküldése, miket én kívánatra ismét viszaküldök. — Köszönettel fogadok továbbá a vallás- és közoktatásügyi miniszterium megbízásából általam szerkesztett s legközelebb sajtó alá kerülő 1712—1860-iki magyarországi könyvészetre vonatkozó bármely adatot, valamint régibb könyvhirdetéseket és jegyzékeket, mely utóbbiak közül esetleg szívesen megveszem mind azt készpénzért, a mi gyűjteményemből még hiányzik. — Egy teljes magyar bibliographia érdekében melegen ajánlom e kérelmemet hazánk írói becses figyelmébe. Tisztelettel Petrik Géza könyvkereskedő, IV., Koronaherczeg-utca 16.

Előfizetési felhívás. Belicza József fővárosi vezető tanító (Tabán, I. ker. Bocskay-téri iskola) előfizetési felhívást hirdet a Magyarországi tanító-egyesületek statisztikája című műre; továbbá Iskolai zsebnaptárára, III-ik évfolyam az 1886-iki évre, mindkettőnek előfizetési ára 1 frt 20 kr.

A Kis Lexikonnak most megjelent 6-ik füzet (mint eddig is rendszeren) tömör 5 ivre terjed s a „Kontrapont” szóig haladt, miáltal e munka most már a lexikon-anyagának teljes felét karolta föl. A képes mellékletek: Bányászat, Ragadozó állatok, Kályhák és Fénytan czimekkel négy lapon ötvennél több szép kivitelű ábrát tartalmaznak. E hat füzet egygyékkötve, mint első rész, 948 lapnyi terjedelemben már tekintélyes kötetet képez, és igen jelentékeny irodalmi tényezőként szerepel, amennyiben a keresett fölvilágosítás a legtöbb esetben megtalálható és mint gazdag ismeretforrás ugy a közéletben, mint az íróasztalnál is fölöttébb hasznos segédeszközzé fejlődött, melynek megszerzése mindenkinek módjában áll, mert a Kis Lexikon a legolcsóbb magyar könyv. Az ilyen munka, mely a szellem látkörét oly meglepőleg szélesbíti, mely a sokoldalú műveltség és társalgás alapjait oly sikeresen megadja és mely a tudni kívánót tömör, szabatos modorban a világ minden ismeretébe beavatja: ez oly közművelődési eszköz, melynek általánosabb terjesztése nemzeti céljaink elérésére mélyen ható fontossággal bír. Ajánljuk a t. közönség különös figyelmébe. Ára egy-egy füzetnek 30 kr., a teljes első kötetnek 1 frt 80 kr., mely áron minden hazai könyvkereskedésben megrendelhető. Az előfizetés (4 füzetre 1 frt, 6-ra 1 frt 50 kr., 8-ra 2 frt és a 12 füzetből álló teljes munkára 3 frt) a „Pallas” nyomdai és irodalmi részvénytársaságnál eszközölhető Budapesten.

Hibaigazítás. Lapunk mult heti számában L. cikkének végefelé, az 5-ik utolsó sorba a „negyedikül” szó után e szavak jönnek, „az ily alakban eddig ismeretlen új faj, az” stb.

Felelős szerkesztő: **Tóth Sámuel.** Szerkesztőtársak: **Csiky Lajos, Géresi Kálmán.**